

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Президент Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Сергій КВІТ

« 31 » 2025 р.

ПРОГРАМА ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

**для здобуття ступеня доктор філософії
за спеціальністю В9 «ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ»
(галузь знань: В «Культура, мистецтво та гуманітарні науки»)
освітньо-наукова програма: «Історія та археологія»**

Схвалено
Вченою радою
факультету гуманітарних наук
(протокол № 6 від 31.03.2025 р.)

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Складання вступного іспиту з фаху передбачено Правилами прийому на навчання до аспірантури Національного університету «Києво-Могилянська академія» у 2025 р. (додаток 7 до Правил прийому до НаУКМА у 2025 році) (далі – Правила).

Вступний іспит з фаху за спеціальністю В9 «Історія та археологія» має за мету з'ясування рівня професійних компетентностей, теоретичних знань і практичних навичок абітурієнтів із засадничих історичних дисциплін («Археологія та давня історія України»; «Історія України» та «Історія України ХХ ст.», «Історія Габсбурзької монархії», «Історія Речі Посполитої», «Історія західної цивілізації – 1, 2, 3»; «Новітня історія Європи», «Вступ до історії», «Українська та зарубіжна історіографія»; «Історія радянського суспільства»); визначення готовності вступників до засвоєння програми підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів вищої кваліфікації, яка відповідає третьому (освітньо-науковому) рівню вищої освіти та дев'ятому кваліфікаційному рівню за Національною рамкою кваліфікацій.

Вступний іспит з фаху за спеціальністю В9 «Історія та археологія» проводиться у формі **письмового екзамену**, під час якого кожен абітурієнт дає відповідь на три з шести питань, вміщених в обраному ним білеті, відповідно до бажаної освітньої траєкторії: «Історія» або «Археологія».

Кількість білетів – 16

Тривалість письмового екзамену 80 хв.

Зразок білета:

1. Позиція Михайла Грушевського в історіографічній дискусії про «перетікання киево-руської історії».
2. Культурницький рух та громадські й політичні об'єднання в Україні періоду «перебудови». Проголошення незалежності України.
3. Загальна криза XVII ст.: причини, проблеми.
4. Методика польових досліджень: основні принципи та завдання.
5. Культури шнурової кераміки
6. Сільські поселення та житла Давньої Русі.

II. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ВСТУПНОГО ІСПИТУ З ФАХУ

Освітня траєкторія «Історія»

1. Позиція Михайла Грушевського в історіографічній дискусії про «перетікання киево-руської історії».
2. Акценти Романтизму і панславізму у програмових гаслах Кирило-Мефодіївського братства.
3. Культурницький рух та громадські й політичні об'єднання в Україні періоду «перебудови». Проголошення незалежності України.
4. Соціальна структура українського населення у складі Речі Посполитої.
5. Українофільський рух у Російській імперії другої половини XIX ст.: основні ідеї, осередки та постаті.
6. Наслідки форсованої радянської індустріалізації в УРСР.
7. Соціальний вибух в Україні середини XVII ст.: національно-визвольна війна, громадянська війна чи козацька революція?

8. Промисловий переворот на території підросійської України у XIX ст.; зміни в транспортному сполученні.
9. Інтегральний націоналізм: зміст поняття, ідеологія та діяльність Організації Українських націоналістів.
10. Життєві стратегії старшинських еліт Гетьманщини після ліквідації автономії: між лояльністю та «малоросійським» патріотизмом.
11. Український національний рух кінця XIX – початку XX ст. в Галичині та Наддніпрянщині: схоже та відмінне.
12. Радянська освіта як інструмент ідеології: атеїстичне виховання, препарування історії, культ нових героїв.
13. Правовий статус і самоврядні структури єврейських громад у Речі Посполитій.
14. Заходи російського уряду з русифікації України: від створення Київської археографічної комісії до Емського указу.
15. Опір української інтелігенції тоталітарному режимові (1960-і – 1980-ті рр.).
16. Письменство і мистецька культура Гетьманщини: основні ідеї, твори та постаті.
17. Міська мережа XIX ст. на території підросійської України; соціальний та етнічний склад мешканців міст.
18. Заходи з коригування «історичної пам'яті» українців радянської доби: зміни в історіографічній схемі, кіно та художня література.
19. Міське самоврядування («магдебурзьке право») на території України: шляхи і час проникнення, різновиди самоврядних міст, причини їх занепаду у XVIII ст.
20. Народницька течія в українській історіографії другої половини XIX – початку XX ст.: головні тематичні й ідейні акценти, постаті чільних істориків.
21. Форми прямого і прихованого протесту в СРСР: дисидентство та варіанти «повсякденного спротиву».
22. Києво-Могилянський колегіум – Києво-Могилянська академія: історія функціонування, загальна характеристика навчального процесу, видатні постаті.
23. Іншоетнічні групи на території України: час та осередки густішого розселення.
24. Політика радянського уряду у релігійному питанні.
25. Загальна криза XVII ст.: причини, проблеми.
26. Імперії в сучасній історіографії: від «тюрми народів» до «інкубатора націй».
27. 1968 рік як злам XX ст.
28. Представлення доби Відродження в історіографічних дискусіях.
29. Постання націй на Заході та Сході Європи: локальні варіанти.
30. «Холодна війна» як історичне явище та доба світової історії. Чи була вона неминучою?
31. Наслідки поширення протестантизму в ранньомодерній Європі.
32. «Подвійна революція» як явище європейської та світової історії.
33. Наслідки Першої світової війни: геополітичний аспект.
34. Вплив Великих географічних відкриттів на економічні процеси в Європі.
35. «Революції» в ранньомодерній Європі, їхні причини та наслідки.
36. Секуляризаційні процеси в модерному світі.
37. Населення у Другій світовій війні між рухами опору та колабораціонізмом. Локальні практики.
38. Феномен абсолютизму та постання «придворного суспільства» в XVII ст.
39. Урбанізаційні процеси на Заході та Сході Європи XIX ст. Соціальні наслідки.
40. Зародження феміністичного руху. Декларації.

41. Релігійні конфлікти в Європі XVI ст.: спільні і відмінні риси. Конфесіоналізація.
42. Постання класового суспільства. Буржуазія, пролетаріат і селянство у XIX ст.
43. Просвітницький абсолютизм: локальні варіації.
44. Політичне, соціальне та культурне підґрунтя «весни народів».
45. Культурна революція у XX ст.: зміст і наслідки.
46. Феномен Просвітництва: інтелектуальний вимір.
47. Соціалізм у XIX ст.: інтелектуальні джерела, ідеологічні варіації, практики.
48. Тоталітарні режими у XX ст.: історіографічні типологізації та спроби концептуалізації.

Освітня траєкторія «Археологія»

1. Археологія та праісторія як науки.
2. Об'єкт, предмет та методи археології.
3. Методика польових досліджень: основні принципи та завдання.
4. Археологічна культура.
5. Культурно-історична археологія.
6. Процесуальна археологія.
7. Постпроцесуальна археологія.
8. Реконструкція господарства давніх суспільств.
9. Дослідження давнього ремесла за археологічними даними.
10. Просторова археологія
11. Методологія пізнання антропогенезу.
12. Методи датування в археології.
13. Біоархеологія.
14. Соціальні реконструкції в археології.
15. Проблема антропогенезу.
16. Природничі методи в археології.
17. Палеоліт України. Загальна характеристика.
18. Мезоліт України. Загальна характеристика.
19. Неолітизація Європи та України.
20. Загальна характеристика трипільської культурно-історичної спільноти (КІС).
21. Енеолітичні культури Волині та Поділля (лендельська, лійчастого посуду, кулястих амфор).
22. Енеоліт степової України (загальна характеристика).
23. Ямна культурно-історична спільність.
24. Катакомбна культурно-історична область.
25. Культури шнурової кераміки в Україні.
26. Східнотшинецька, комарівська та сосницька культури.
27. Зрубна культурно-історична спільність.
28. Культурна карта України у II тис. до н.е.
29. Кіммерійська проблема за письмовими та археологічними джерелами.
30. Культури передскіфського часу на території українського Лісостепу. Загальна характеристика.
31. Лісостепова Скіфія
32. Курганні поховання скіфів.
33. Озброєння та військова справа скіфів.
34. Етапи історії сарматів у Надчорномор'ї.
35. Озброєння та військова справа сарматів.

36. Проблеми грецької колонізації та виникнення античних міст Північного Причорномор'я та їх зв'язки з метрополіями.
37. Тіпа, Ольвія, Боспор та Херсонес.
38. Проблема походження слов'ян.
39. Археологічні культури України першої половини I тис.
40. Археологічні культури України першої половини II тис.
41. Поховальні пам'ятки східних слов'ян другої половини I тис.
42. Слов'яни та кочові племена степів України в I тис. н.е.
43. Східнослов'янські племена (історія вивчення та територія).
44. Походження Русі.
45. Пізні кочовики X-XVI ст.
46. Міста Південної Русі.
47. Військова справа Давньої Русі.
48. Сільські поселення та житла Давньої Русі.
49. Поховальний обряд східних слов'ян IX-XIII ст.

III. ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

Історія України

- Беркгоф К.* Жнива розпачу. Життя і смерть в Україні під нацистською владою. Київ, 2011;
- Брюнінг А.* «Unio» й «Unitas». Шляхи конфесіоналізації в Польсько-Литовській державі (бл. 1569–1648): схема // Sub fisu. Меморіальний збірник Ігоря Скочиляса / Ред. І. Альмеса та Я. Грицака; упоряд. У. Головач, Д. Сироїд, А. Ясіновський. Львів, 2022. – С. 133–150;
- Гарань О. В.* Убити дракона. З історії Руху та нових партій України. Київ, 1993;
- Гнатюк О.* Відвага і страх. Київ, 2015.
- Граціози, Андреа.* Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. Київ, 2005.
- Грицак, Ярослав.* Нарис історії України: формування модерної нації, XIX–XX ст. Київ, 1996;
- Скельчик С.* Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві. Київ, 2008;
- Скельчик С.* Повсякденний сталінізм. Київ і кияни після Великої війни. Київ, 2018;
- Скельчик С.* Українофіли. Світ українських патріотів другої половини XIX століття. Київ, 2010;
- Журба О. І.* Київська археографічна комісія, 1843–1921. Нарис історії і діяльності. Київ, 1993;
- Зайцев О.* Націоналіст у добі фашизму. Львівський період Дмитра Донцова: 1922 – 1939 роки. Начерк інтелектуальної біографії. Київ, 2019;
- Історіографічна класика.* Антологія української історичної думки XIX–XX ст. / Упор. О. Ясь. Київ, 2020;
- Історія української культури.* Т. 3: Українська культура другої половини XVII – XVIII століть. Київ, 2003;
- Касьянов Г.* Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років. Київ, 1995;
- Касьянов Г.* Теорії нації та націоналізму. Київ, 1999;
- Когут З.* Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. Київ, 2004;
- Когут З.* Російський централізм і українська автономія Лівобережної Гетьманщини, 1760–1830. Київ, 1996;
- Мокрик Р.* Бунт проти імперії. Українські шістдесятники. Київ, 2023;
- Нариси з історії та культури євреїв України* / Ред. Леонід Фінберг і Володимир Любченко. Київ, 2005;
- Павличко С.* Фемінізм. Київ, 2002;

Плохій С. Великий переділ: незвичайна історія Михайла Грушевського. Київ, 2011;
Плохій С. Козацький міф. Історія та націєтворення в епоху імперій. Київ, 2013;
Плохій С. Наливайкова віра: козацтво та релігія в ранньомодерній Україні. Київ, 2005;
Посохова Л. Ю. На перехресті культур, традицій, епох. Православні колегіуми України наприкінці XVII – на початку XIX ст. Харків, 2011;
Світленко С. І. Народництво в Україні 60-80-х років XIX століття. Теоретичні проблеми джерелознавства та історії. Дніпропетровськ, 1999;
Сокирко О. Козацький Марс: Держава та військо козацького Гетьманату в добу Мілітарної революції, 1648–1764. – Київ, 2023;
Шліхта Н. Історія радянського суспільства. Навчальний посібник. Київ, 2010; Харків, 2015;
Шліхта Н. Церква тих, хто вижив. Радянська Україна, середина 1940-х – початок 1970-х рр. Харків, 2011;
Шляхов О. Б. Україна на шляху до індустріального суспільства (друга половина XIX – початок XX ст.). Дніпропетровськ, 2010;
Яковенко Н. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ, 2005, 2006, 2009;
Яковенко Н. Українська культура XVII ст. як пошук «третього шляху» // Шлях у чотири століття. Матеріали Міжнародної конференції «Ad fontes – До джерел» до 400-ї річниці заснування Києво-Могилянської академії 12–14 жовтня 2015 р. / Упор. Н. Шліхта. – С. 12–23.
Яременко М. «Академіки» та Академія. Соціально історія освіти й освіченості в Україні XVIII ст. – Харків, 2014.
Яремчук В. Українська історіографія: суспільно-політична історія: посібник. Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія», 2017.

Всесвітня історія

Ададуrow В. В. Історія Франції : королівська держава та створення нації : (від початків до кінця XVIII століття). Львів, 2002;
Арендт Х. Джерела тоталітаризму. 2-е вид. Київ, 2005;
Баберовські Й. Червоний терор. Історія сталінізму Київ, 2007.;
Граціозі А. Війна і революція в Європі, 1905–1956 рр. Київ, 2005;
Гобсбаум Е. Вік екстремізму. Коротка історія XX віку. Київ, 1994;
Гартон Еш Т. Рідні землі. Історія Європи через особисте сприйняття. Київ, 2024;
Дейвіс Н. Європа. Історія. Київ, 2000;
Джадт Т. Після війни. Історія Європи від 1945 року. Київ, 2020;
Джадт Т. Переосмислення XX століття. Київ, 2024;
Єленський В. Велике повернення. Релігія у глобальній політиці і міжнародних відносинах кінця XX – початку XXI ст. Львів, 2013;
Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: Франковий період. Київ, 1994;
Каппелер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад. Львів, 2005.;
Мак-Грат А. Інтелектуальні витоки європейської Реформації. Київ, 2008;
Мак-Люен М. Галактика Гутенбера. Становлення людини друкованої книги. Київ, 2008;
Мак Ніл В. Піднесення Заходу: Історія людської спільноти. Київ, 2020;
Маля М. Радянська трагедія: історія соціалізму в Росії 1917 – 1991. Київ, 2000;
Плохій С. Ялта. Ціна миру. Харків, 2019;
Ротшильд Дж., Уінгфілд Н. Повернення до різноманітності: політична історія Східно-Центральної Європи після Другої світової війни. Київ, 2004;
Снайдер Т. Чорна земля. Голокост як історія і застереження. Київ, 2017;
Фергюсон Ніл. Цивілізація. Як Захід став успішним. Київ, 2022.

Археологія

- Абашина Н.С., Козак Д.Н., Синиця Є.В. Терпиловський Р.В. Давні слов'яни. Археологія та історія. - Київ, 2012;*
Археологія України. Київ, 2005;
Археологія Української РСР.. Київ, 1971–1975. – Т.1–3;
Баран В.Д. Ранні слов'яни між Дніпром і Прип'ятю. Київ, 1972;
Винокур І.С. Історія та культура черняхівських племен. Київ, 1972;
Відейко, М. Ю. Україна: від Трипілля до Антів. Київ, 2008;
Давня історія України. Київ, 1997–2000. – Т. 1–3;
Залізник Л.Л. Мезоліт заходу Східної Європи // Кам'яна доба України. – Київ, 2009. – Вип. 12;
Залізник Л.Л. Первісна історія України. Київ, 1999;
Залізник Л.Л. Стародавня історія України. Київ, 2012;
Залізник Л.Л. Фінальний палеоліт північного заходу Східної Європи. Київ, 1999;
Клочко В. І., Козименко А.В., Гошко Т.Ю., Клочко Д.Д. Епоха раннього металу в Україні (історія металургії та генезис культур). Київ, 2020;
Клочко В. І. Озброєння та військова справа давнього населення України (5000–900 рр. до Р.Х.). Київ, 2006;
Крушельницька Л. І. Чорноліська культура Середнього Придністров'я (за матеріалами непоротівської групи пам'яток). Львів, 1998;
Мозолевський Б.М. Етнічна географія Скіфії. Київ, 2005;
Моця О.П. Населення Південноруських земель IX–XIII ст. Київ, 1993;
Пачкова С.П. Господарство східно-слов'янських племен на рубежі н.е. Київ, 1974;
Пачкова С.П. Господарство східно-слов'янських племен на рубежі н.е. Київ, 1974;
Сегеда С.П. Основи антропології. Київ, 1995;
Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. Київ, 1999;
Яковенко Н.М. Нариси історії України. Київ, 1997;
Bentley R, Maschner H, Chippindale C. et al. Handbook of Archaeological Theories. Blue Ridge Summit: AltaMira Press, 2007;
Buikstra, Jane & E. Beck L. Bioarchaeology: The Contextual Analysis of Human Remains. Amsterdam: Academic Press, 2006;
David B. & Thomas J. Handbook of landscape archaeology. Routledge. 2006;
Hester, T., Shafer, H. and Feder, K. Field Methods In Archaeology. Abingdon, Oxon: Routledge. 2016;
Hodder I. Symbols in Action: Ethnoarchaeological Studies of Material Culture. Cambridge: Cambridge University Press, 1982;
Pearson M. The Archaeology of Death and Burial. Stroud: Sutton Publishing Limited, 1999;
Renfrew C., Bahn P. Archeology: theories, methods, and practice. London: Thames&Hudson, 2016;
Tarlow, S. and Nilsson Stutz, L. eds. The Oxford Handbook of Death and Burial. Oxford: Oxford University Press. 2013;
Trigger, B. History of Archaeological Thought. 2006. – P. 211-548.

IV. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Результати вступного випробування з фаху за спеціальністю В9 «Історія та археологія» **оцінюються за 200-бальною шкалою.**

Оцінювання письмової екзаменаційної роботи за спеціальністю В9 «Історія та археологія» здійснюється за такими критеріями:

Кількість балів за письмову екзаменаційну роботу	Критерії оцінювання
191 – 200	Абітурієнт надав правильні та повні відповіді на всі 3 екзаменаційні питання, виявив глибоке розуміння їхньої суті та змісту, а також високий рівень теоретичних знань і практичних умінь з фахових дисциплін. Відповіді абітурієнта засвідчують здатність до аналізу й інтерпретації засвоєного матеріалу, відмінне володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.
171 – 190	Абітурієнт надав правильні та повні відповіді не менше ніж на 2 екзаменаційні питання або правильно, але недостатньо повно, відповів на всі 3 питання. Відповіді абітурієнта засвідчують у цілому високий рівень засвоєння програмного матеріалу, здатність до його аналізу та інтерпретації, належне володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.
150 – 170	Абітурієнт надав правильну та повну відповідь не менше ніж на два екзаменаційні питання. Відповіді абітурієнта засвідчують задовільний рівень засвоєння програмного матеріалу і здатності до його засвоєння та інтерпретації, а також достатнє володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.
0 – 149	Абітурієнт не надав правильної та повної відповіді на жодне екзаменаційне питання. Відповіді абітурієнта засвідчують незадовільний рівень засвоєння програмного матеріалу і здатності до його засвоєння та інтерпретації, недостатнє володіння навичками логічного і послідовного викладу та його мовностилістичного оформлення.

Абітурієнт вважається таким, що склав вступне випробування з фаху за спеціальністю В9 «Історія та археологія», якщо оцінка за письмову екзаменаційну роботу становить **150 – 200 балів**.

У випадку, якщо екзаменаційна оцінка становить **0 – 150 балів**, абітурієнт вибуває з конкурсного відбору на спеціальність В9 «Історія та археологія».

V. АЛГОРИТМ ПРОВЕДЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИПРОБУВАННЯ

5.1. Вступне випробування проводиться дистанційно з паралельною онлайн-присутністю вступника під час проходження іспиту на платформі **Microsoft Teams** або за допомогою **Zoom** з обов'язково увімкненою камерою.

Початок вступного випробування визначається розкладом вступних випробувань. Вступник повинен зайти на платформу та пройти процедуру ідентифікації (приблизно за 30 хвилин до початку).

5.2. Для реєстрації вступника на вступний іспит буде використана поштова

скринька, яку вступник зазначив у своєму електронному кабінеті вступника.

5.3. Вступник отримує запрошення на пошту, вказану при реєстрації в електронному кабінеті вступника. Адміністрація НаУКМА не несе відповідальності за помилку в адресі електронної скриньки вступника, яка використовується для авторизації.

5.4. Приймальна комісія додає вступників до екзаменаційних груп відповідно до поданих заяв.

5.5. У день проведення випробування вступник долучається до відеоконференції під власним прізвищем, ім'ям та іменем по батькові повністю з обов'язково увімкненою камерою.

5.6. Вступник проходить ідентифікацію через представлення документу, який офіційно підтверджує особу вступника.

5.7. Вступник проходить вступне випробування з постійно увімкненою камерою. У разі, якщо камера буде вимкнена, екзаменаційна комісія не буде брати до розгляду результати вступного випробування.

5.8. При виникненні питання вступник може поставити його через чат зустрічі або вголос, «піднявши руку».

5.9. Мікрофони під час проходження тестування будуть вимкнені та за потреби вмикатимуться членами комісії.

5.10. Під час проведення ідентифікації вступників та тестування буде відбуватись запис.

5.11. Результати вступного іспиту оприлюднює Приймальна комісія згідно з Правилами.

Голова фахової атестаційної комісії

М. В. Яременко